

TAPIO KOIVUKARI

PÕLETATUD
MEHE
TÜTAR

SOOME KEELEST TÕLKINUD
PIRET SALURI

Originaali tiitel:
Tapio Koivukari
POLTETUN MIEHEN TYTÄR
Werner Söderström Ltd (Johnny Kniga)

Värsid tõlkinud Leelo Tungal
Keeletoimetaja Kai Nurmik
Kujundaja Jan Garshnek
Küljendaja Erje Hakman

Raamatu väljaandmist on toetanud
Soome Kirjanduse Teabekeskus FILI.

Copyright © Tapio Koivukari, 2018
Soome keeles ilmunud pealkirjaga „Poltetun miehen tytär“ kirjastuses Werner Söderström Ltd (Johnny Kniga), Helsingi. Eestikeelne tõlge on välja antud agentuuri Bonnier Rights Finland vahendusel.

Tõlge eesti keelde © Piret Saluri ja kirjastus Argo, 2025

ISBN 978-9916-704-80-6

Trükitud Tallinna Raamatutrükikojas

Huldale

„Ja niisugune on tema väljanägemine:
üsnagi keskmist kasvu, heledat verd,
kõrgete põsenukkidega, kärmete liigutuste ja aruka jutuga.
Runolaulus naiste seas küllap kõige parem.“

KODUVALLAST LAHKUNUD
MARGRÉT THÓRDARDÓTTIRI OTSIMISKUULUTUS
SUURKÄRAJATE PROTOKOLLIDES SUVEL 1656

I OSA

ÁRNESE VALLAS RANDADE
KIHELKONNAS KEVADEL
ISSANDA AASTAL 1656

HÜVANEEME MANGA

EGA HÜVANEEM siis asjata hüva neem olnud, oli mu isa Thórdur ühtelugu öelnud. Vahest isegi trotsiga uhkustades, ja mitmed kadestasid hea paiga asukaid.

Kuni kõik muutus ja paljud hakkasid Huvaneeme rahvast kõrvale hoidma.

Fjordiotsa Sigurjón oli toonud mulle nikerdatud laeka kudumisvarraste jaoks. Ta oli ka naeratanud nii soojalt, ma olin mõelnud, et ta võiks mulle meeldida. Ja ma naeratasin vastu.

Siis hakkasid asjad juba edenema, öeldi, kui vardalaegaski kingiti. Kuigi seda valjusti välja ei öeldud, olin mõelnud, et võiksin Sigurjónile ka jah öelda, julgesin teda juba endale kosilaseks soovida. Meenutasin, kuidas ta kõndis, rääkis, naeris. Unistasin koguni, missugune ta võiks olla, kui oleks tema lähedal. Koht oli ka hea, kindlasti harjuks seal mägede kaenlas olemisega ära.

Aga kui kuri juba õige hullusti möllas, Sigurjóni pilk jahenes, ta ei vaadanud minu poolegi, oli, nagu oleks meie vahele tõmmatud võõruse eesriie. See tegi südame all valu, tuska. Kuid teda taga kahetseda õieti ei jõudnudki, oli muud muretsemist. Ema oleks öelnud, et nii tuli mehe päris loomus välja ja õnneks õigel ajal, aga ei olnud ema seda enam ütlemas.

Kui isale siis süüdistus ette loeti, tuli see võõruse eesriie meie, laste ja tema vahele, otsekui oleks vaenlane ta juba omaks märkinud, oma süsimusta rüppe võtnud, ja see riie rebenes alles siis, kui ta oli saanud karistuse ja tundnud õiget kahetsust. Kui ta pärast sakramenti pilgu meie, laste peale heitis, siis oli ta jälle meie oma isa, keda olime tundnud lapsest saati. Keset kõike õudust oli see meie lohutus.

Kuid Árnese kirikupiin muudkui jätkus, jätkusid hinge-vaevad ja noorte naiste tõmblemine, ja üha rohkemad hakkasid ka mind vaatama kui lagunevat koolnut, nagu Vaenlase käega omaks märgitut, kuigi mu kõrvu ei olnud sälgutatud nagu lambal. Teistel oli vähemasti vana mälestus ja usaldus, kõik ei olnud ühtviisi sõgedad, ja nii kutsutigi mind Melarisse last vastu võtma, kui Heidrún oma esimest sünnitas, ja seal oli häda käes tõesti.

Kenasti jäeti seal hüvasti ja pandi kaasa õnnistusi, kuid Kiviniidust saatsid koera kallale ja lapsed loopisid kividega, vist arvasid, et ka nende Egilli surm on isa süü.

Ma nutsin hirmust ja pingutusest, Melaris oli Looja ime ja suur arm, et Heidrún ja laps jäid ellu. Kusagilt oli tulnud imekspandav kindlus ja soovitanud mul laps õiget pidi keerata, ja kui ma öö läbi sõba silmle laskmata koju läksin ja sain saatjaks kive ja kisa, ja koeragi võib öelda et naabrite juurest, siis tulid mulle meelde kõik need võõrastavad ja vargsi heidetud pilgud kirikumäel, takkasülitamised ja sisinal sosistatud needused.

Sain aru, et pean siit minema pääsema, vallast üleüldse, sest siin ootas mind vaid tihenev rahvaring nagu pesakond kaarnaid jalale viga teinud talle ümber, süüdistuste sügavad sopid ja kurjavaimu palk, sest millega oleksin tõestanud, et ei teadnud kirikus tõmbleva saadana algupärast, igatahes mitte rohkem kui teised, nii lähedal oli see lõõmatus, süljatud

süüdistus, mina olin ju Hūvaneeme Manga, põletatud mehe tütar, ja see mõte kõrvetas mu hinge ja südant nagu hõõguv raud või põletav leek. Või see leek oli mu sisemuses, kõrvetas mind, viis minult päevase rahu ja ööune, pani mind varjudest kohkuma ja igast krõpsatusest võpatama.

Pidasime Grímuriga natuke nõu, kuhupoole peaksin minema. Kõige parem oleks minna enne kevadisi kolimis-päevi, siis kui radadel liikusid mehed ja naised, Põhjaneljandikust pillutud, põlevate silmadega, lohkuvajunud põskedega, tulid läände leivata, kalakirstu juurde, paluma teenistuskohta.

Põhjapoolne tee oleks ka praegu lahti, kuid pikk, Sarverannale ehk saaksin. Kuid siis teaks kogu rand siit sinna, et siit on läinud Hūvaneeme Manga, ja süüdistus käiks kannul. Räägiti ka, et mindi laevadele, lindpriid mehed ja vaeste lapsed, otsiti kaitset ja muud kohta, aga ka neist polnud kunaski kuulda, kuhu oli mindud ja kuidas läinud. Ja meri oli äsja talvest vabaks saanud, hülgekaril säras veel valge ajujää, enne peaksid tulema laevad, püüdma oma püüdmised. Sinna sai minna alles hiljem, alles siis, kui ööd uuesti pimenesid ja võõramaa meremees tahtis koju. Ja suve jooksul jõuaks toimuda igasugu õudusi. Niisama hästi võiksin juba merre kõndida, pugeda selle jäisesse sülelusse, lõpetada ühe korraga kõik. Kuid see oleks selge kuritegu Looja käsu vastu ja kindel tee igavesse hukatusse. Ja nii jäi mulle üks ja ainus, tee üles ja üle mäelae. Ma ei teadnud, kas sedakaudu ka pärale jõuan, kuid see oli mu ainus lootus. Andsin oma saatuse Issanda kätte, ehk oleks Tema mulle armuline.

Jätsin hüvasti Grímuriga, oma vennaga, nüüd juba noore peremehega. Gunnlaugur magas, ta oli eelmisel õhul kõvasti lõuanud ja pead vastu põrandat tagunud, kindlasti aimanud, et tahan ära minna, ja keegi ei teadnud, kas ma ka tagasi

tulen. Kas tohtisin tulla. Juba sellest pidi mu süda peaaegu lõhki minema. Ma teadsin vaid seda, mis minust saab, kui jään. Sellest oli mägede neid minule unes jutustanud, öelnud, et ma pean minema, teekonna jalge ette võtma, enne kevadkärjaid, enne kolimispäevi.

Kirdetaevas lõi õhetama, kui teele asusin; läksin kodufjordi sopist, tõusin mäelaele viivale rajale enne fjordiotse maja. Kui Sigurjón oli kord minu vastu tõrksaks muutunud ja tõmmanud meie vahele võõruse riide, siis oli üsna kindel, mida minust kogu majas arvati; polnud põhjust lasta neil minust midagi kuulda. Ja nii ma tegin kui salakavalad vargad ja valed valitsejad, läksin oma teed, sellest vallast, omade mailt, aga surmahirmus.

Mäelael püüdsin minna mööda rada, keegi oli siit juba talve järel läinud, künkalt künkale, kivikuhilate järgi. Ojad tulvasid, maa oli märg, külmaks läksid vees teekäija jalad. Nüüd ei aidanud nutt, ei kisa, tuli minna, tee jalge ette võtta, saaksin liikudes sooja, ka vill soojendas, kui natuke tahenes.

Läksin ja läksin, tampisin jalad tuimaks, külma enam ei tundnud, kui saabus udu ja vine kattis maa. Õnnistasin end veel ühe korra, palusin nõu, juhatust, kaitset teekonnale ja rajale lõppu. Täna Issandat, kui kivikuhila leidsin, siis märkasin iseenese jälgi lumises päikeselaigus. Olin sattunud samale kuhilale, olin kõnnumaa udus tiire teinud. Mul polnud aimugi, kus olin, mõistsin, et ka siin võib mu tee lõppeda. Ja ma mõistsin ka, et kindlasti lõpeb, kui ma vaid siia istuma jään. Haukasin toidupala, rebisin suhu poolkuiva merihunti ja teadsin, et jaksan jälle udus teed jätkata. Õnnistasin end, palusin juhatust. Edasi kõndisin udus, kuid leidsin vist uuegi raja, kahlasin läbi jõe ja püüdsin jätkata, kui vastu tuli halli sõbaga naine. Teretas ja küsis, kuhu ma õieti lähen, ütlesin, et tahan Sügavikule. Tema ütles, et tal on

sama tee, aga kui hakkasin edasi minema, lisas kui Vésteinn vanas saagas.

„Nüüd voolavad kõik veed Dýra fjordi.“

Mul oli juba keele peal, et ei mõelnud Dýra fjordile minna, aga mõistsin siis, et kui vesi voolab, siis viib ta kuhugi orgu ja edasi fjordi. Vesi vähemalt ringe ei tee. Tänasin naist hea juhatuse eest ja asusime oma pikale teekonnale. Kukkusin ja nõrkesin mitugi korda, aga ei julenud nutma hakata, nüüd tuli vaid käia ja käia, kui elada tahtsid, ojaga kaasa minna vulina järgi. Vulin sundis mind vaevasid unustama, hakkasime naisega üheskoos runo punuma ja sedasi sai mõte tegevust.

Olin küllap olnud terve öö teel, magamata mäelae tühjuses, kui jõgi laskus juba allapoole orgu ja minu ees oli eluase. Mu kaaslane kadus kuhugi, läks ilma hüvasti jätmata. Koputasin uksele ja ütlesin tere päevast ja issanda õnnistust, palusin, kas saaksin hetke puhata. Perenaine vaatas mind kurjalt, aga ütles, et siia ei tohi surema tulla, ja viis mu lauta. Andis sooja piima ja juhatas tühja latrisse magama, lehma kõrvale.

Olin jõudnud inimeste sekka, ei jäänud kõnnumaale ronkade roaks. Ja mul oli jälle aega meeles tasakesi meenutada, kuidas kõik oli alanud.

GUNNLAUGUR tuli rannast, hüüdis mind kõigest kõrist. Seppi oli jäänud, kus oli, haukus hoiatust. Midagi oli juhtunud või hakkas juhtuma, kas oli siiski tulekul ootamatu ilmamuutus, nüüd kui mehed olid merel. Kuigi Gunnlaugur oli olnud heas tujus kogu eilse õhtu ja tänase hommiku, mis ta siis nüüd praegu.

Väikevend oli teinud mida ikka, valvanud lambaid, kui nood rannaribal mõõnavee ajal vetikaid sõid. Seda oskas ta hästi ja oli lammaste vastu lahke, aga nüüd oli midagi juhtunud. Häältest kostis välja, et ta oli hädas, ehk koguni häbenes. Mässisin räti õlgadele ja tõttasin randa.

Sest mu kodukoha rannad on väga lõhenenud, mustad kaljud tõusevad kui hiiglaste kiviaiad ja küünitavad kanarbikust merre, kaljude vahel on nõgusid, väikesi lahti, mille mustade randade kividele lained kohisedes ja robisedes klibu juurde toovad. Rannas on palju karjatamise kohti, peitupugemise paiku, valutegemise kive ja jalalõkse, palju tähele panna. Ka täisjõus poiss pidi hoolega järele vaatama. Gunnlaugur seisis tõusuvee ülemisel piiril ja viipas mere poole:

– Rannakuri. Rannakuri viis ute.

Imestasin, mida see poisinaga nüüd rannakurjadest puterdab, päise päeva ajal, kuid vaatasin tema näidatud suunas ja südame alt käis valu läbi.

Lamba pea oli veel näha, aga juba liiga kaugel, meile kättesaamatu, vool viis looma madalate vahelt läbi avamere poole. Mehed olid aga liiga kaugel, nad olid juba hommikul Hüvaneeme neljaaerulisega sõudma läinud. Paadiga oleks veel võinud katsuda lammast päästa, kui mehed oleksid kodus olnud. Kasvõi ainult isa ja Grímur-vennas, kahe mehega oleks see väga hästi korda läinud. Kui ja kui. Rusuv, armetu ja südant pitsitav on tunne, kui vaatad ja mõistad, et ei saa midagi, et õnnetus on juba sündinud.

Oleks taibanud kukkuda tõusuvee ajal, siis oleksid lained ta maale kandnud, kaljude vahele, laugele kivisele rannale. Siis oleks Gunnlaugur kahlanud talle juurde, võtnud turjakarvadest kinni, tirinud looma maale ja säranud rahulolust. Ka nii oli vahel juhtunud, ma olin seda eelmistel aastatel näinud. Siis oli Gunnlaugur pärast säherdust sangaritegu püsti-päi ringi käinud ja seda oli olnud rõõm vaadata.

Nii see on säherduse vennaksega, temaga rõõmustad ja kurvastad palju otsemalt kui teiste ja täiskasvanutega. Pastor Thorvardur ütles mõnikord kodukülastusel, et lapsemeelsetele kuulub taevane riik. Gunnlaugur oli olnud kukkudes veel laps, ja kindlasti lapsemeelseks ka jääb. Kuid ta oli kogu südamega alati selle juures, mida tegi. Ja nüüd ta värises meelepahast, sunnitud abituse tundest ja häbist. Häbist, sest ta oli karja pandud ja tema kaotas ute, ilusa looma, kes elas teist aastat, jäetud üle talve, isa oli tema valinud ja ema valiku heaks kiitnud, kui mitte rohkem siis vaikse peanoogutusega.

Ema ütles ikka, et kuigi karjamaad olid väikesed ja kari pisike, peab neid seda paremini karjatama ja hoolikamalt valima need, kellele lastakse sugu jätkata. Seda ta ütles vahel, kui olime naised omavahel. Ehk oli naabri-Sesseljagi pealt kuulnud, kuid muidugi otsustavad nende asjade üle teiste kuuldes mehed.